

مکتب‌های فلسفی

از دوران باستان تا امروز

ترجمه و تألیف:

پرویز بابایی

مؤسسه انتشارات نگاه

تاسیس: ۱۳۵۲

در فلسفه، بکار بردن واژه‌ها، تنها به این دلیل که در لغت‌نامه‌ها آمده است، بلکه به این دلیل است که در فلسفه، این واژه‌ها به معنای خاص خود به کار می‌روند.

در فلسفه، ما به این دلیل که در لغت‌نامه‌ها آمده است، بلکه به این دلیل است که در فلسفه، این واژه‌ها به معنای خاص خود به کار می‌روند. **یادداشت مؤلف** در فلسفه، ما به این دلیل که در لغت‌نامه‌ها آمده است، بلکه به این دلیل است که در فلسفه، این واژه‌ها به معنای خاص خود به کار می‌روند.

مراحل گوناگون تکامل ذهن آدمی در سراسر تاریخ، با تمامی تفاوت‌هایی که با هم دارند، رشته‌ی پیوسته و استواری را تشکیل می‌دهند که کل حقیقت را می‌توان از مجموع آنها حاصل کرد. بنابراین مکتب‌های فلسفی در تاریخ نه اینکه مانع‌الجمع نیستند، بلکه دنباله و مکمل ضروری یکدیگرند و چه آنها را درست یا نادرست بدانیم، مراحل پیشرفت و پختگی تفکر آدمی را در سراسر تاریخ نشان می‌دهند. مثلاً هراکلیت مدعی بود که همه چیز در معرض تغییر است؛ این مفهوم در ادعای پارمنیدس به ضد خود برمی‌گردد که می‌گوید هیچ چیز تغییر نمی‌کند و واقعیت ازلی و ابدی است. هگل که سیر تکامل را دیالکتیکی می‌دید مفهوم هراکلیت را برنهاد و مفهوم پارمنیدس را برابرنهاد نامید و گفت افلاطون بر این دو مفهوم متضاد هم‌نهادی فراهم کرد یعنی مفهوم تغییر هراکلیت را حفظ کرد اما آن را به جهان محسوسات منحصر نمود؛ مفهوم تغییر ناپذیری پارمنیدس را هم گرفت و به جهان معقولات تعمیم داد و بدین سان برنهاد و برابرنهاد را با عزیمت به فراسوی آنها کامل‌تر و حقیقی‌تر از مفاهیم قبلی متحد و هم‌نهاد کرد. از همین رو برای هگل فلسفه همان تاریخ فلسفه یا مکتب‌های فلسفی بود.

تاکنون تاریخ فلسفه‌های چندی از منابع خارجی به‌ویژه از ممالک انگلیسی زبان به فارسی انتشار یافته که هرکدام در حد خود سودمند و در

محافل دانشگاهی تأثیرگذار بوده است. اما جای کتابی نظیر مکتب‌های فلسفی به دلایل زیر خالی می‌نمود:

۱. مکتب‌های فلسفی برای استفاده خوانندگانی فراهم شده است که به تازگی وارد حوزه‌ی فلسفه شده یا می‌خواهند بشوند. این کتاب با وجود جامعیت خود از شرح تفصیلی، فنی و پر تعقید دوری جسته و به‌جز در مورد چند فیلسوف مهم، به خلاصه‌ی نظریه‌ی فیلسوفان و مکتب‌ها اکتفا کرده است. با این همه امیدوارم فصل‌هایی، به‌ویژه چند فصل پایانی، توجه دانشوران و اهل فلسفه را نیز جلب کند.

۲. این کتاب ضمن بزرگداشت و تشریح نظریه‌های فیلسوفانی همچون افلاطون، ارسطو، دکارت، لایب‌نیتس، کانت، اسپینوزا و دیگران به خاستگاه اجتماعی و طبقاتی و شأن نزول اندیشه‌های آنان توجه نموده، از منشأ مناقشه‌های شان با صاحبان عقاید مخالف پرده برمی‌دارد.

۳. برای اجتناب از داوری یک‌سویه، از فرهنگ‌های فلسفی، به‌ویژه از فرهنگ فلسفه‌ی پروگرس سود جسته‌ایم و در مورد هر فیلسوف و هر مکتب فلسفی به این فرهنگ استناد کرده‌ایم.

لازم است اشاره کنم که از میان منابع فارسی مورد استفاده در این تألیف بیش از همه از آثار زنده‌یاد دکتر شرف‌الدین خراسانی بهره گرفته‌ام؛ آثاری که او خود در دوران استادی فلسفه در دانشگاه ملی در ۱۳۵۳، به من اهدا کرده بود؛ یادش گرامی باد. این نکته را نیز ناگفته نگذارم که در فصول پایانی کتاب در موضوع مکتب فرانکفورت، و اندیشه‌های پست مدرن از پژوهش‌های ارزنده‌ی دکتر حسینعلی نوذری و در موضوع‌های دیگر و از نست بلوخ از شرح فضلانه‌ی دکتر محمدرضا نیکفر سود جسته‌ام و حتا بخش‌هایی از نوشته‌های ایشان را عیناً نقل کرده‌ام. از هر دوی ایشان سپاسگزارم.

این کتاب به سفارش بابک رئیس‌دانشی فراهم شد و اگر پی‌گیری مستمر او نمی‌بود، هرگز سرانجام نمی‌یافت.

پ. ب.

گنج‌انیده‌ها

بخش نخست. فیلسوفان پیش از سقراط

فصل ۱. جهان‌بینی‌های پیش از فلسفه ۱۵

آیین دیونوسوس - اورفئوس و اورفیک - جهان‌شناسی
هومروس - هسیودوس یا هزیود - جهشی در اندیشه - خاستگاه
فلسفه

فصل ۲. مکتب ملطی (طبیعت‌شناسان) ۲۶

۱. طالس - ۲. آناکسیمندروس - ۳. آناکسیمنس

فصل ۳. فیثاغورس و مکتب او ۴۳

فصل ۴. هراکلیتوس افه‌سوسی ۵۱

فصل ۵. مکتب الئا: ۵۶

کسنوفانس، پارمنیدس و زنون ۵۶

فصل ۶. نقد مکتب الئا: ۶۶

امپدوکلس و آناکساگوراس

فصل ۷. اتوم‌گرایان. لوکیپوس و دموکریتوس ۷۹

- فصل ۸. پزشکی و تاریخ یونان. مکتب بقراط ۹۷
- فصل ۹. سوفسطاییان. پروتاگوراس و گریاس ۱۱۴

بخش دوم. دوره‌ی سقراطی

- فصل ۱۰. مکتب سقراط ۱۲۳
فلسفه‌ی سقراطی - انقلاب سقراطی - دیالکتیک سقراطی - نظریه‌ی شناخت سقراط - مفهوم نفس یا روح - نوآوری ایدآلیستها - کمک‌های سقراط
- فصل ۱۱. مکتب‌های سقراطی ۱۳۸
مکتب مگارا - مکتب کلیبان یا سینیک‌ها - کورنائیان (لذت‌گرایان)
- فصل ۱۲. افلاطون ۱۴۶
محیط زندگی - منابع مکتب افلاطون - تمثیل غار - نظریه‌ی شناخت و خط فاصل - حدس و گمان - باور یا ادراک حسی - فهم عقلانی - نظریه صورت‌ها (یا مُثُل) - عقل - روح سه‌گانه - دولت کمال مطلوب - فلسفه‌ی سیاسی
- فصل ۱۳. ارسطو ۱۸۰
وحدت صورت و ماده - قوه و فعل - علل چهارگانه - خوشبختی چیست - سیاست ارسطو

بخش سوم. بعد از ارسطو

- فصل ۱۴. اپیکوریان یا اتوم‌گرایان متأخر ۱۹۷
- فصل ۱۵. مکتب رواقیان ۲۱۰
نمایندگان برجسته‌ی رواقی

- فصل ۱۶. شک‌گرایان ۲۲۱
- فصل ۱۷. اتوم‌گرایی در تمدن رومی ۲۲۶
۱. لوکرسیوس - ۲. لوکیانوس

بخش چهارم. دوره‌ی میلادی

- فصل ۱۸. فرهنگ یونانی و تفکر یهودی - مسیحی ۲۵۱
مقدمه - فیلون اسکندرانی - انجیل یوحنا - پولس قدیس و فرهنگ یونانی
- فصل ۱۹. مکتب نوافلاطونی ۲۵۶
کلیات - گسترش آیین نوافلاطونی - مکتب اسکندرانی - فلوطین
- فصل ۲۰. آباء کلیسا یا نخستین متکلمان مسیحی ۲۶۶
پدران رسول - گنوسیان (اهل معرفت) - پدران مدافع - کلمنس و اوریجینس اسکندرانی - آریوس اسکندرانی - اگوستینوس قدیس - بوئتیوس
- فصل ۲۱. فلسفه در قرون وسطا ۲۷۹
مکتب اسکولاستیک یا مدرسیان - بحث کلیات - نام‌گرایان و واقع‌گرایان (کلیات) - نام‌گرایان یا اصحاب تسمیه
- فصل ۲۲. فلاسفه یا متکلمان برجسته‌ی دوران اسکولاستیک ۲۸۷
شکوفایی تمدن اسلامی - جان اسکات اریجنا - کسب فیض دانش‌پژوهان اروپایی از حکمای عرب اسلامی - آنسلم کانتربوری - روسلین - پیتر آبه‌لار - راجر بیکن - توماس آکیناس - دونس اسکاتوس - آلبرت کبیر - ویلیام اوکامی - فلاسفه و متکلمان برجسته در جهان اسلامی - کندی - فارابی - ابن سینا - ابن رشد - تحولات فرهنگی در قرون وسطای متأخر

بخش پنجم. فلسفه‌ی عصر نوزایی. (رئسانس)

فصل ۲۳. نوزایی فرهنگ انسانی ۳۰۹
 احیای اومانیسم کلاسیک - پیدایی علم مدرن

فصل ۲۴. رفورماسیون یا اصلاح مذهبی ۳۱۷
 ۱. مارتین لوتر - ۲. ژان کالون - جوردانو برونو - میان‌ی اصلی
 فلسفه‌ی برونو - وحدت جهان هستی و روح جهانی - نظریه‌ی
 شناخت برونو

فصل ۲۵. تجربیان پیشگام ۳۳۰
 ۱. فرانسیس بیکن. زمینه‌ی اجتماعی - ۲. توماس هابز - مسأله‌ی
 زبان - انکار روح - قرارداد اجتماعی

بخش ششم. فلسفه در عصر مدرن

فصل ۲۶. خردگرایان ۳۴۷
 رنه دکارت. شک کردن به باورها - نظریه‌ی شناخت: خردگرایی -
 نظریه‌ی جوهرهای جسمانی و ذهنی دکارت - پی‌یوگاسندی -
 باروخ اسپینوزا - لایب‌نیتس

فصل ۲۷. تجربه‌گرایی کلاسیک لاک ۴۲۴
 دگردیسی تجربه‌گرایی - ایده‌آلیسم بارکلی

فصل ۲۸. عصر روشنگری ۴۶۴
 روشنگری در فرانسه

فصل ۲۹. شکاکیت هیوم ۴۷۵
 نظریه‌ی شناخت هیوم - حدود شناخت - فلسفه‌ی دین هیوم -
 اخلاق هیوم - برآیند شک‌گرایی هیومی

فصل ۳۰. فلسفه‌ی کلاسیک آلمانی

..... ۵۱۰

امانوئل کانت - هگل

زمینه‌ی اجتماعی - مفاهیم ناب فاهمه در نزد کانت - چرخش
 کانتی در فلسفه - بن‌مایه علم - سنجش خرد عملی یا علم اخلاق
 کانت - فرمان قاطع - زندگی هگل - منابع فلسفی هگل -
 شکل‌گیری مابعدالطبیعه‌ی هگل - مابعدالطبیعه‌ی هگل:
 ایده‌آلیسم مطلق - نظریه‌ی دیالکتیک هگل - سرور و بنده -
 حیل‌گری عقل - تاریخ فلسفی - فلسفه‌ی تاریخ چونان توجیه
 حکمت‌الاهی - تاریخ چونان پیشرفت آگاهی به سمت آزادی -
 فلسفه‌ی تاریخ هگل: سنجش

فصل ۳۱. پیدایش مارکسیسم

..... ۵۹۴

هگلیان جوان - دستنوشته‌های اقتصادی و فلسفی - مارکس -
 انگلس - ماتریالیسم تاریخی - سنجش

فصل ۳۲. تحول فلسفه‌ی تجربه‌گرا به پوزیتیویسم و پراگماتیسم

..... ۶۳۶

بخش هفتم. فلسفه‌های مهم سده‌ی بیستم

فصل ۳۳. هستی‌اگزیستانسیالیسم

..... ۶۵۳

پیشگامان اگزیستانسیالیسم - اگزیستانسیالیسم: تقدم وجود بر
 ماهیت - بن‌مایه‌های اگزیستانسیالیسم - ۱. مارتین هایدگر -
 ۲. ژان پل سارتر - پدیدارشناسی ادموند هوسرل

فصل ۳۴. فلسفه‌ی زبان‌گرا: پوزیتیویسم منطقی و فلسفه‌ی تحلیلی

..... ۶۹۹

۱. وینگشتاین. پوزیتیویسم منطقی - ۲. فلسفه‌ی تحلیلی ۷۱۰

فصل ۳۵. مکتب فرانکفورت و نظریه‌ی انتقادی ۷۱۹

هورکهایمر - آدورنو - مارکوزه - فروم - هابرماس و نظریه‌ی انتقادی

فصل ۳۶. مکتب نو مارکسیست‌ها: ۷۳۹

۱. گئورگ لوکاچ - ۲. ارنست بلوخ

مقدمه - اندیشه‌های بنیادی - مفاهیم بنیادی هستی‌شناسی لوکاچ

- ابن‌سینا و چپ ارسطویی - بلوخ و دین

فصل ۳۷. پست‌مدرنیسم و چالش‌های فلسفی معاصر ۷۸۶

پست‌مدرنیسم و قهرمانان آن - لیوتار و پست‌مدرنیسم -

تبارشناسی و قدرت حیاتی - نوشتن و تفاوت یا افتراق - سقوط

خود - آزادی و بیگانگی

بخش نخست

فیلسوفان پیش از سقراط